

A francia családi adózás és annak demográfiai hatásai¹

Franciaország családpolitikája igen bőkezű. Amennyiben minden olyan kedvezményt és támogatást számításba veszünk, amely a családokat érinti, akkor a családra fordított kiadások elérik a GDP 6,3%-át, vagyis mintegy 108 milliárd eurót (Letablier et al. 2008). A tudományos elemzések szerint ez a családtámogatási rendszer hozzájárul ahhoz, hogy az országban magas a termékenység: az átlagos gyermekszám eléri a kettőt, ami nem jellemző a legtöbb fejlett országban.

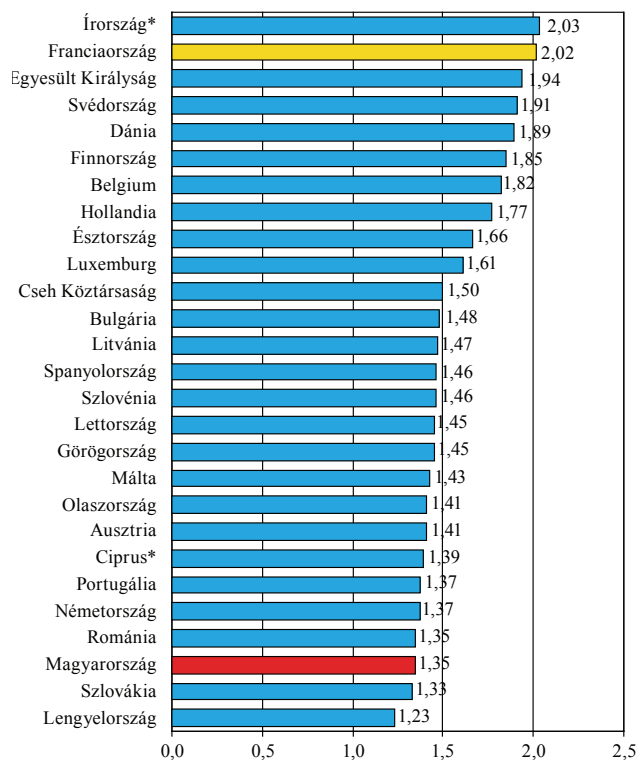
A családpolitikának egyik fontos része az adórendszeren keresztüli támogatás, amelyre mintegy 38,4 milliárd eurót költött a francia állam 2005-ben (Letablier et al. 2008). A támogatás elsősorban az ún. *családi kvóciens* rendszeren keresztül valósul meg, aminek segítségével figyelembe veszik a családok összetételét és a gyermekek számát a jövedelemadó megállapításakor.

A családi kvóciensnek kettős célja van. Egyrészt figyelembe kívánja venni, hogy a gyermekes családokban többfelé oszlik a jövedelem, mint a gyermektelenekben, és emiatt a nagycsaládok csak úgy tudják szinten tartani életszínvonalukat, hogyha kisebb mértékben járulnak hozzá az állam működéséhez, mint a gyermektelenek. Vagyis a kvóciens az adórendszer méltányosságát biztosítja, emiatt vitatott, hogy a családpolitikai intézkedések között kell-e számon tartani vagy sem. A másik cél a családok ösztönzése arra, hogy legalább három gyermeket vállaljanak: a harmadik gyermek megszületésétől ugyanis nagyobb kedvezményben részesülnek a családok, mint az első két gyermek születése után.

A családi adózás működése Franciaországban

Franciaországban hat személyi jövedelemadó-kulcs van és az adó progresszívan nő: csak a magasabb jövedelemsáv adózik a magasabb adókulccsal. Emellett családi adózás van, vagyis a házaspárok és az élettársak közös adóbevallást nyújtanak be. A közös adóbevallás már önmagában csökkenti a párok adóját: a két személy együttes adóköteles jövedelmét ugyanis először kettéosztják, majd csak ezután alkalmazzák rá az adókulcsokat. Ezután az egy főre kiszámított adót visszaszorozzák kettővel, ami megadja a pár által fizetendő adó végleges összegét. Az eljárás menete – nevezetesen az, hogy a jövedelmet először osztják el, és utána alkalmazzák az adókulcsokat ahelyett, hogy az eredeti jövedelemre alkalmazzák azokat – mintegy 200 euróval csökkenti egy, a magánszférában dolgozó, átlagkeresetű párnak az adóját.

Amint gyermek születik még tovább csökken a jövedelemadó, hiszen nő a fogyasztói egységek száma a családban: 0,5 egységgel az első és a második gyermek, és egy egész egységgel minden további gyermek születése esetén. Vagyis egy gyermek születése után az együtt élő szülők jövedelmét nem kettő, hanem 2,5 felé osztják, két gyermek után 3 felé, három gyermek után 4 felé, négy gyermek után 5 felé, és így tovább. Tehát az egyes gyermekek különböző

Teljes termékenységi arányszám az EU-27 tagországokban, 2008

Forrás: Eurostat: Data in focus 31/2009; *2007-es adat

Megjegyzés: Ez a mutató azt jelzi, hogy amennyiben az adott év termékenységi adatai állandósulnának, a nők életük folyamán átlagosan hány gyermeket szülnének.

mértékben csökkentik a család adóját: a harmadik és további gyermekekért nagyobb kedvezmény jár, mint az első kettőért.

A gyakorlatban két átlagkeresettel rendelkező család közül az, amelyikben egyetlen gyermek sincs, négyszer annyi jövedelemadót fizet, mint az, amelyik három gyermeket nevel. (Erről részletesebb információk a szerzőnek a Demográfia 2009/4. számában megjelent tanulmányában olvashatók.)

A családi kvóciens a magas jövedelmű családoknak kedvez leginkább

A családi kvóciens jövedelemtől függően különböző előnyöket nyújt a gyermekes családoknak. A rendszer szolgáltatja előnyből például egyáltalán nem részesülnek a legalacsonyabb jövedelmű családok, akik amúgy is adómentességet élveznek. Ugyanakkor a családok egy része, az alacsony de nem a legalacsonyabb jövedelműek, a kvóciens számítási rendszere miatt esnek a 0%-os adósávba és kapnak adómentességet. Akiknek leginkább kedvez a rendszer, azok a magas jövedelmű (de nem a legtehetősebb) családok, akik jövedelmükhöz képest a legnagyobb előnyben részesülnek. A legtehetősebb családok nem a rendszer legnagyobb nyertesei, ugyanis a kvóciensnek van egy felső határa, amely megszabja, hogy legfeljebb mennyi kedvezmény jár a családnak.

¹ A szerző a párizsi INED (Institut national d'études démographiques) Ph.D. hallgatója. A tanulmány bővebb változatát lásd: Stefán-Makay Zsuzsanna (2009): A franciaországi családpolitika és a magas termékenység összefüggése. *Demográfia* 52. évf. 4. szám.

A családi kvóciens hatása a termékenységre

Kevés demográfiai tanulmány méri a családi kvóciens hatását a gyermekvállalásra, hiszen a rendszer összetettsége miatt igen nehéz egy-egy családpolitikai intézkedés következményét elkülönítve elemezni. Emiatt a tanulmányok csak igen kis hatást tudnak megállapítani, és azt is csak akkor, amikor egy új törvénykezés megváltoztatja a meglévő rendszert.

A családi kvóciensből származó előnyt 1981-ben maximalizálták. Ez az intézkedés a legmagasabb jövedelmű családokat érintette, akik ezután kevesebb kedvezményben részesültek gyermekvállalás után, mint korábban. Ennek ellenére ezen családok gyermekvállalása nem csökkent, hanem még kissé emelkedett is a plafon bevezetése után, tehát a megszorító intézkedés nem hatott negatívan gyermekvállalásukra (Landais 2003).

A harmadik gyermek után járó plusz fél egységet 1980-ban vezették be azzal a szándékkal, hogy több gyermek vállalására ösztönözzék a házaspárokat. A hatás nem volt azonnali, legalábbis a magas jövedelmű családok esetében, akiknek gyermekvállalási magatartása csak majdnem egy évtizeddel később változott meg a kívánt irányba (Landais 2003). Vagyis az új intézkedés jóval később hozta meg gyümölcsét, mint ahogy azt előre remélni lehetett.

Különböző szimulációkkal kimutatták (Glaude 1991), hogy a francia családi kvóciens kiváltása egy olyan adózási rendszerrel, mely megtalálható számos más európai országban (adójáról, illetve gyermekek után járó adókedvezmény) növelné a gyermekvállalási szándékot, hiszen ezek a rendszerek – a franciával ellentétben – az alacsony jövedelmű családoknak kedveznek leginkább. Ezen családok felé áramló jövedelemtranszfer miatt feltételezhető, hogy nőne a gyermekvállalásuk.

Mindazonáltal a francia rendszernek nemcsak az a célja, hogy növelje a gyermekvállalási hajlandóságot, hanem az is, hogy a jövedelemtranszferen keresztül szinten tartsa a gyermekes családok életszínvonalát: a magas jövedelműekét éppúgy, mint az alacsony jövedelműekét.

Egyéb támogatások az adórendszeren keresztül

Franciaországban a családi pótlék és a nevelési támogatások nagy része adómentes. Emellett a gyermekek hat éves koráig adójóváírás formájában támogatást lehet kapni a gyermekfelügyeletért kifizetett díj után: az összeg felét le lehet írni az adóból. Végül adókedvezmény jár az iskolás gyermekek után, amely a 11–14 éves gyermekek esetében a legalacsonyabb és a felsőoktatásban tanuló gyermekek után a legmagasabb.

A támogatások célcsoportjai: a nagycsaládok, a legszegényebbek és a legtehetősebbek

A családi kvóciens és a francia családtámogatási rendszer számos egyéb intézkedése is a harmadik gyermek megszületését próbálja elősegíteni, hiszen demográfiai értelemben a magas sorszámú gyermekek „pótolják” azon nők és férfiak utódait, akiknek valamilyen oknál fogva nem született gyermekük.

Franciaországban nemcsak az adózás, hanem a támogatások mértéke is erősen függ a gyermekszámtól, valamint a család jövedelmétől is. Abszolút összegben mérve a legszegényebb és a

legtehetősebb családok részesülnek a legnagyobb kedvezményben, míg a legkevesebb támogatás a középjövedelműeknek jut. Ugyanakkor a támogatás formája nem ugyanaz az egyes társadalmi csoportokban: a legtehetősebbeknek a különböző intézkedések közül az adórendszer kedvez leginkább, viszont a legszegényebbek részesülnek a legtöbb közvetlen anyagi támogatásban. Így a családi redisztribúció (családi támogatások és adókedvezmények) görbéje egy U alakot rajzol ki, melynek alján azok a családok helyezkednek el, amelyeknek jövedelme a minimálbér és a háromszoros minimálbér között van (Damon 2008), tehát a családok többsége.

A legtehetősebb családokat megcélzó anyagi ösztönzések hatása kimutatható, hiszen Franciaországban kisebb különbségek vannak gyermekszám tekintetében a különböző társadalmi csoportok között, mint például Angliában. A szigetországban a beosztotként dolgozó nők 95%-ának születik legalább egy gyermeke, míg a felső vezető nők 76%-ának. Franciaországban csupán 4 százalékpontnyi különbség van e tekintetben a két csoport között: a beosztott nők 96%-ának és a felső vezetők 92%-ának lesz legalább egy gyermeke (Ekert-Jaffé et al. 2002). Az is dokumentált, hogy miután 1980-ban több intézkedéssel támogatni kezdték a háromgyermekes családokat, csökkentek a társadalmi különbségek azon családok között, akik vállalnak harmadik gyermeket, és akik nem (Breton–Prioux 2005).

A kimutatható hatások ellenére azonban elmondható, hogy az adón keresztüli családtámogatási előnyök igen kis mértékben befolyásolják a gyermekvállalást, és az is megállapítható, hogy egy új intézkedés bevezetése sokszor csak több évvel később hat látható módon a termékenységre. Vagyis egy-egy intézkedés önmagában csak igen kis mértékben hat a gyermekvállalásra és ezt a hatást is igen nehéz mérni. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az intézkedés eltörlése nem befolyásolná negatívan a gyermekvállalást.

A francia példa azt mutatja, hogy a családpolitikai rendszer egésze és annak időbeli stabilitása miatt magas az országban a gyermekvállalási szándék, illetve a termékenység. A rendszer egyrészt gyermekbarát légkört teremt a társadalomban, másrészt azt is biztosítja, hogy a gyermekvállalás ne jelentsen túl nagy áldozatot a szülők számára, akik könnyen folytathatják munkájukat, társasági életüket gyermekük megszületése után is.

Hivatkozások

- Breton D.–Prioux F. (2005): Deux ou trois enfants? Influence de la politique familiale et de quelques facteurs sociodémographiques, *Population*, Vol. 60, No. 4, p. 489-522.
- Damon J. (2008): *Les politiques familiales*, PUF, Paris.
- Ekert-Jaffé O.–Joshi H.–Lynch K.–Mougin R.–Rendall M. (2002): Fertility, timing of births and socio-economic status in France and Britain: social policies and occupational polarization, *Population-E*, Vol. 57, No. 3, p. 475-507.
- Glaude M. (1991): L'originalité du système du quotient familial, *Économie et statistique*, Vol. 248, No. 1, p. 51-67.
- Landais C. (2003): Le quotient familial a-t-il stimulé la natalité française?, *Économie publique*, No. 13, p. 3-31.
- Letablier M.-T.–Luci A.–Math A.–Thévenon O. (2008): *The costs of raising children and the effectiveness of policies to support parenthood in European countries: a Literature Review*, Final report to the European Commission, INED.